

කොටියාගල, වත්තේගම පුරාණ රජමහා විහාරයේ අස්පර්ශිත සිතුවම් කලාව පිළිබඳ අධ්‍යයනයක්

ජේ.එම්.ඩී.ඒ.කේ. සෙනරත්¹, ජේ.එම්.අයි.කේ. සෙනරත්²

¹පශ්චාත් උපාධි අපේක්ෂක, භූගෝල විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, කැලණිය විශ්වවිද්‍යාලය

²උපාධි අපේක්ෂක, මානව හා සමාජ විද්‍යා අධ්‍යයනාංශය, ශ්‍රී ජයවර්ධනපුර විශ්වවිද්‍යාලය

dinushaamila94@gmail.com

සංකෙෂ්පය

බුදුරජාණන් වහන්සේ ජීවමානව වැඩසිටි අවධිය දක්වා විහිදෙන්නා වූ විහාර ආරාම නිර්මාණයේ ආරම්භය විවිධ යුග පරාසයන් රැසක් පසුකරමින් වර්තමානය දක්වා විකාශනය වී ඇත. අනුරාධපුර රාජධානිය පිහිටුවීමටත් පෙර සිට ලංකාවේ ජනයා ආගමික කටයුතුවල නිරන්තරයෙන් නියුතු වී සිටි බවට බොහෝ සාධක සෙල්ලිපි ආශ්‍රයෙන් හමුවී ඇත. මේ සමඟ ම නිර්මාණය වූ විහාර සංකල්පය හා ඒ ආශ්‍රිත අවශේෂ කලා නිර්මාණ කෘති ඉතා සුවිශේෂී ස්ථානයක් හොබවනු ලැබේ. අනුබුදු මිහිඳු මහ රහතන් වහන්සේ ලකදිවට වැඩම කරවීම නිසා දියුණුවට පත් අංශයක් ලෙසට ගෘහ නිර්මාණ හා චිත්‍ර කලාව හැඳින්වීම හැකිය. මෙලෙස නිර්මාණය වූ ගෘහ නිර්මාණ හා චිත්‍ර විවිධ යුග පසු කරමින් විවිධ ප්‍රතිසංස්කරණයන්ට මෙන්ම විවිධ සතුරු උපද්‍රවයන්ට නතු වෙමින් මේ දක්වා විකාශනය වී තිබීම හඳුනාගත හැකිය. මෙම ලිපියෙහි මුඛ්‍ය අරමුණ වන්නේ කොටියාගල, වත්තේගම පුරාණ රජමහා විහාරයේ හඳුනාගත හැකි අස්පර්ශිත උරුම පිළිබඳ අධ්‍යයනයක් සිදුකිරීමයි. මෙහි පර්යේෂණ ක්‍රමවේදය වශයෙන් සාහිත්‍ය මූලාශ්‍ර හා පුරාවිද්‍යාත්මක මූලාශ්‍ර භාවිතය මෙන්ම මානව විද්‍යාත්මක මූලාශ්‍ර භාවිත කරනු ලැබේ. විහාර ආශ්‍රිතව නිර්මාණය වූ ගෘහ නිර්මාණ හා චිත්‍ර කලාව මගින් පිළිබිඹු කරන ශ්‍රී ලාංකීය ජනයාගේ අන්‍යතාවය අනාගතය උදෙසා රැකගැනීමේ අවශ්‍යතාවය හඳුනාගත හැකිය. වර්තමානයේ බෙහෙවින් කැපීපෙනෙන සදකඩපහණ, මුරගල, මකර තොරණ, පනේල චිත්‍ර, පිළිම නෙළීමේ කලාව විවිධ ආකාරයෙන් විකාශනය වී තිබේ. බුදු දහම පොදු ජනතාව අතරට රැගෙන යාම පිණිස උපයෝගී කරගත් මෙම කලා නිර්මාණ බුද්ධ චරිතය, බෝසත් චරිත කථා මෙන්ම ශාසන ඉතිහාසය යන අංශ පිළිබඳව පුළුල් අවබෝධයක් පහසුවෙන් ම ලබා දීමට යොදාගෙන ඇත. කලා රසය මෙන්ම ඉපැරණි කලා නිර්මාණ ශිල්පියා සතු දක්ෂතාවය පිළිබිඹු වන්නා වූ සංස්කෘතික අංශ ආරක්ෂා කිරීමත් එම නිර්මාණ අනාගත පරපුර වෙනුවෙන් රැක ගැනීමත් ලෝක ප්‍රජාවන්ගේ වගකීමක් මෙන්ම යුතුකමක් වේ.

මුඛ්‍ය පද - චිත්‍ර කලාව, කලා ශිල්ප, මුර්ති, ගෘහ නිර්මාණ, සංස්කෘතිය

හැඳින්වීම

ශ්‍රී ලංකාවේ උරුම අධ්‍යයනය කිරීමේ දී සම්භාව්‍ය චිත්‍ර හා මූර්ති පිළිබඳ අවධානය යොමු කිරීම ඉතා වැදගත් වේ. පාරම්පරික ශිල්පියා සතුව දක්ෂතාවය හා සංස්කෘතිය කෙරෙහි දැක්වූ සුවිශේෂී ඇල්ම නිර්මාණ අධ්‍යයනය කිරීම තුළින් තහවුරු වේ.

භූගෝල විද්‍යාඥයන් පවසන ආකාරයට අතීතයේ ලංකාව සහ ඉන්දියාව ගොඩබිමින් එකට සම්බන්ධව තිබී ඇත (එපිට්ටන්,2014). මේ බව සනාථ වන්නේ වෘක්ෂලතා, සතුන් හා පරිසරය දෙරටට ම සමාන බැවිණි (Bawa et al,2007). එසේ ම ඉන්දියාවත් ලංකාවත් අතර ඇති පටු මුහුදු තීරය නොගැඹුරුය. මේ හේතුව නිසා දෙරට අතර සමීප සබඳතා පවතින්නට ඇත. එසේ ම ශ්‍රී ලංකාව පෙර අපර දේදිග මුහුදු මාර්ගයේ සුවිශේෂී ස්ථානයක පිහිටීම ආදී භූගෝල විද්‍යාත්මක සාධක ද ශ්‍රී ලංකාවේ කලා නිර්මාණ විෂයෙහි බලපා තිබේ. මීට අමතරව බුදුන් වහන්සේ තෙවරක් ලංකාවට වැඩම කිරීම, මහින්දාගමනය, විවිධ ආක්‍රමණ ආදී කරුණු රැසක් සෘජු හා වක්‍ර ලෙසට බලපා ඇත.

ලංකාවේ සම්භාව්‍ය චිත්‍ර හා මූර්ති පිළිබඳ සාකච්ඡා කිරීමේ දී එය විවිධ යුගයන් අනුව විකාශනය වෙමින් සංවර්ධනය වී ඇත. එහිදී මෙම චිත්‍ර හා මූර්ති,

- අනුරාධපුර යුගය
- පොළොන්නරු යුගය
- මහනුවර යුගය

ආදී වූ වශයෙන් විවිධ යුග පරාසයන් රැසක් පසු කරමින් වර්තමානය දක්වා විකාශනය වී ඇත (ධර්මබන්දු,2014). මෙහි දී සම්භාව්‍ය චිත්‍ර හා මූර්ති පිළිබඳ සාකච්ඡා කිරීමේ දී මොණරාගල දිස්ත්‍රික්කය තුළ පිහිටා ඇති කොටියාගල වත්තේගම පුරාණ විහාරය වඩා වැදගත්වනු ඇත. මෙහි ඇති චිත්‍ර හා මූර්ති අධ්‍යයනය තුළින් ඒ සඳහා භාවිත ශිල්පීය ඥාණය, කලාත්මක හැකියාව වැනි අස්පර්ශිත උරුමයන්හි වැදගත්කම අවධාරණය කරගත හැකි වනු ඇත.

භූගෝලීය පිහිටීම

කොටියාගල වත්තේගම පුරාණ විහාරයෙහි පිහිටීම පිළිබඳ සඳහන් කිරීමේ දී මොණරාගල - අම්පාර ප්‍රධාන මාර්ගය තුළ ඇති කොඩියාන හන්දියෙන් හැරී කිලෝමීටර් 15ක් පමණ ඉදිරියට පැමිණීමෙන් පසුව මෙම විහාරය පිහිටා ඇති අතර

අක්ෂාංශ දේශාංශ අනුව මෙහි පිහිටීම $6^{\circ}47'30.2''N$, $81^{\circ}30'13.0''E$ ලෙස පෙන්වාදිය හැකිය.

සිතියම් අංක 01: වත්තේගම පුරාණ විහාරය Google Map ඔස්සේ නිරීක්ෂණය කරන විට දිස්වන ආකාරය (මූලාශ්‍රය - අන්තර්ජාලය ඇසුරෙන් උපුටා ගන්නා ලද්දකි)

විහාරස්ථානයේ ඉතිහාසය

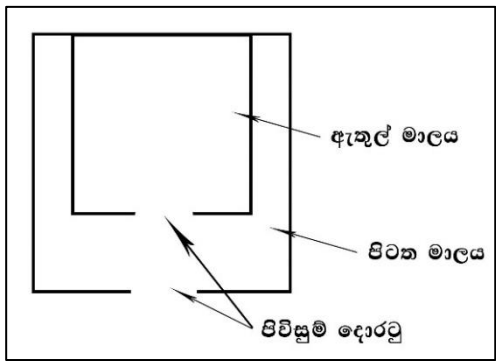
විහාරාධිපති හිමියන් පවසන ආකාරයට මෙම විහාරය ආරම්භ කර ඇත්තේ අනුරාධපුර යුගයේ මුල් කාලයේ දී වන අතර ඉපැරණි විහාරස්ථානයක් වන මෙම ස්ථානයේ ඉපැරණි බව පෙන්වාලන නටබුන් රැසක් තැනින් තැන විසිරී පැවතීම තුළින් ද ඒ බව සනාථ කරගත හැකිය. ඒවා අතර පැරණි යුගයට අයත් සදකඩපහණක්, මුරගලක් ආදිය ද හඳුනාගත හැකි අතර සදකඩපහණ අධ්‍යයනයේ දී එය සදකඩපහණෙහි විකාශනයේ මුල් අදියරේ බව ද වටහාගත හැකිය. එහි අනුරාධපුර යුගයේ මුල් කාලීනව නිර්මාණය වූ සදකඩපහණෙහි කැටයම් නොමැති අතර රේඛා ත්‍රිත්වයක් පමණක් හඳුනාගත හැකිය. අතර ඒ අනුව කොටියාගල වත්තේගම පුරාණ විහාරය ඉතා පැරණි ඉතිහාසයකට නැකම් කියන බව තොරහසකි.

ඡායාරූප අංක 01 : විහාර භූමියේ ඇති ඉපැරණි සඳකඩපහණක්
(මූලාශ්‍රය - 13.08.2022 වන දින ක්‍ෂේත්‍ර අධ්‍යයනය)

විහාරස්ථානයේ හඳුනාගත හැකි ඉපැරණි සිතුවම්

විහාරස්ථානයේ විහාර මන්දිරය තුළ හඳුනාගත හැකි සිතුවම් ඉපැරණි ය. එනම්, එම සිතුවම් තුළ හඳුනාගත හැකි ලක්ෂණ අනුව මහනුවර යුගයේ ගෞලියට අයත් සිතුවම් බව සැක මතු වේ. මහනුවර යුගයේ අදින ලද සිතුවම් එක ම විධි නියමයකට අනුව එක ම ගෞලියකින් අදින ලද ඒවා වන අතර ඇතැම්විට ප්‍රාදේශීය ගෞලිය හා පුද්ගල ගෞලිය අනුව යම් යම් වෙනස්කම් දක්නට ලැබිය හැකි නමුදු ඒ සියල්ල අභිබවා මෙහි ඉස්මතු වන්නේ මහනුවර යුගයේ චිත්‍ර සම්ප්‍රදාය වේ. මෙම විහාර මන්දිරය ප්‍රධාන ලෙස ඇතුළු මාලය සහ පිටත මාලය වශයෙන් වෙන් වූ කොටස් දෙකකින් සමන්විත ය.

රූපසටහන් අංක 01: විහාර මන්දිරයේ දළ සැලැස්ම
(මූලාශ්‍රය - කතා විසින් නිර්මාණය කරන ලද සැලැස්මකි)

විහාර මන්දිරයේ ඇතුළු කුටියට පිවිසෙන දොරෙහි දර්ශනය මකර තොරණක් හඳුනාගත හැකිය.

ඡායාරූප අංක 02: මකර තොරණ

ඡායාරූප අංක 03: මකර තොරණ

(මූලාශ්‍රය - 13.08.2022 වන දින කෙරුණු අධ්‍යයනය)

මකර තොරණෙහි ඉහළ දෙපස ද ප්‍රතිමා සයක් නිර්මාණය කර ඇති අතර එම නිර්මාණයන් දේවතා රූපයන් යැයි සිතිය හැකිය. මහනුවර විහු කුළ දැකිය හැකි ප්‍රධාන ලක්ෂණයක් වන්නේ විහුයේ පසුබිම සඳහා රතු වර්ණය යොදා ගැනීමයි. මෙම මකර තොරණ සඳහා ද පසුබිම සඳහා රතු වර්ණය යොදාගෙන ඇති බවට හඳුනාගත හැකි අතර කෙසේ වෙතත් වර්තමානයේ මෙහි වර්ණයන් වියැකී ගොස් ඇති අතර තව දුරටත් වියැකී යමින් පවතී.

සත්සතිය සිතුවම්

ඇතුළු මාලයේ සත්සතිය නිරූපිත විහු පෙළ ඉතාමත් අලංකාරය. එහි බෝරූක නිරූපණය කිරීම සඳහා වැඩි වශයෙන් නිල් පැහැය යොදා ගැනීමට කටයුතු කිරීමට විහු ශිල්පියා සමත් වී ඇත. එක් එක් සතිය නිරූපණය කිරීම සඳහා මල් කිහිපයක් යොදාගෙන ඇති අතර එනම්, පහළ රතු පසුබිම කුළ ද ඉහළින් කළු පසුබිම කුළ ද සුදු පැහැති මල් යොදා ගනිමින් එම විහුයන් වෙන්කර දක්වා ඇත.

ජායාරූප අංක 03: සත්සතිය දැකවෙනු ලබන සිතුවමින් කොටසක්
 (මූලාශ්‍රය: 13.08.2022 වන දින ක්‍ෂේත්‍ර අධ්‍යයනය)

සයවෙනි සතිය තුළ දී මුවලින්ද නාග දරණයෙහි ගත කළ අවස්ථාව නිරූපණය කිරීමේ දී මුවලින්ද නාරජු දෙපස පෙණය ඔසවාගෙන සිටින නාගයන් තිදෙනෙකු බැගින් සය දෙනෙකු සිතුවම් කර තිබීම විශේෂයකි. ඒ අනුව එහි නාගයන් සත් දෙනෙකු ම දැකගත හැකිය. එම නාගයන් වර්ණ ගැන්වීම සඳහා ද නිල් සහ සුදු වර්ණය යොදා ගැනීමට විත්‍ර ශිල්පියා කටයුතු කර ඇත.

එම සත්සතිය තුළ හඳුනාගත හැකි අනෙකුත් විභාරයන් තුළ එතරම් දැකිය නොහැකි විශේෂ ලක්ෂණයක් වශයෙන් එම සත්සතිය එකින් එක් අවස්ථාව නම් කර තිබීම දැක්විය හැකිය. මෙය අනෙකුත් විභාරයන් තුළ සුලභව දැකිය හැකි ලක්ෂණයක් නොවනු ඇත.

ඇතුලු මාලයේ පහළ තීරුව

ඇතුළු මාලයේ පහළ ම තීරුවේ මෙම යුගයට අයත් එනම් මහනුවර යුගයට අයත් අන් කිසිදු විභාරයක දක්නට නොලැබෙන විත්‍ර කිහිපයක් වෙයි. එනම්, ප්‍රදේශයේ ගිහි ප්‍රභූන් සිව් දෙනෙකුගේ සහ පැවිදි තෙරුන් වහන්සේ තිදෙනෙකුගේ රූප ය. ඒවා එකිනෙක නම් කර ඇත. නිදසුනක් වශයෙන්, එක් ප්‍රභූවරයෙකු හඳුන්වා ඇත්තේ,

**“බිබිලේ ජයසුන්දර රාජකරුණා නවරත්න පන්චිත
 අත්තනායක මුදියන්සේලාගේ අභය සුන්දර බණ්ඩාර රවේ
 මහත්මයා”**

ලෙසටය. අනෙක් දෙදෙනාගේ නම් එතරම් පැහැදිලි නොවන අතර කෙසේ වෙතත් ඒ කොරලේ මහත්මයෙකු, විදානේ මහත්මයකු සහ ආරච්චි මහත්මයකු බව පෙනේ. පැවිදි තෙරුන් වහන්සේ තිදෙනා බොල්ගල්ලේ සුමංගල, වත්තේගම සුමන, මුළුපනේ පියදස්සි ලෙස නම් කර ඇත. එම නම් සඳහන් කර ඇත්තේ උභවහගේ (උන්වහන්සේ) යනුවෙනි.

ඡායාරූප අංක 04: විහාරය ආරම්භ කිරීමට දායක වූ පුද්ගලයන් ලෙස සිතිය හැකිය

(මූලාශ්‍රය - 13.08.2022 වන දින කෂේත්‍ර අධ්‍යයනය)

කෙසේ වෙතත් මොවුන් මෙම විහාරය ඉදිකිරීමට හා සංවර්ධනය සඳහා කටයුතු කරන ලද පුද්ගලයින් යැයි සිතිය හැක.

විහාරයේ පිටත මාලය

විහාරයේ ඇතුළු මාලයේ මෙන් ම පිටත මාලයේ ද සිතුවම් කර ඇති අතර එහි අලංකාර පෙරහැරක් වැනි ලක්ෂණ හඳුනාගත හැක. ඇතුළු මාලයට වඩා පිටත මාලයේ සිතුවම් මැකී ගොස් ඇත. විහාර සංකීර්ණයෙහි වහලය ලී වලින් සිවිලිම් කර තිබෙයි. එම සිවිලිම් තුළ ද විවිධ රටාවන් වැඩි වශයෙන් නිර්මාණය කර තිබී ඇති නමුත් අවාසනාවකට මෙන් වර්තමානයේ දී එම රටාවන් හඳුනාගැනීමට ද අපහසු වන අයුරින් සිතුවම් මැකී ගොස් ඇත.

ඡායාරූප අංක 05: විහාර මන්දිරයේ සිවිලිම තුළ සිතුවම් කර ඇති සිතුවම්
(මූලාශ්‍රය - 13.08.2022 වන දින ක්ෂේත්‍ර අධ්‍යයනය)

බුද්ධ ප්‍රතිමා පිළිබඳ තොරතුරු

හිඳි පිළිමය

විහාර මන්දිර තුළට ප්‍රවේශවීමත් සමඟ ඇතුළු මාලය තුළ මෙම හිඳි පිළිමය හඳුනාගත හැකිවනු ඇත. මෙහි ප්‍රතිමා තුළ දැකිය හැකි ලක්ෂණ අනුව ප්‍රධාන ලෙස මහනුවර යුගයෙහි පිළිමයන් හඳුනාගත හැකිය. එනම්, විවෘත ඇස් ඇති සහ මද සිනහවක් සහිත මහනුවර යුගයට අයත් පිළිමයන් තුළ හඳුනාගත හැකි විවිධ ලක්ෂණයන් මෙම කොටියාගල වත්තේගම විහාරය තුළ දී ද හඳුනාගත හැක. ඒ අනුව මෙම පිළිමයන් ද මහනුවර යුගයට අයත් පිළිමයන් ලෙස අනුමාන කළ හැක.

මෙහි හිඳි පිළිමය දෙපස හිටි පිළිමයන් දෙකක් නිර්මාණය කර ඇති අතර ඒවා සැරියුත්, මුගලන් දෙනමගේ පිළිරූ ලෙස සිතීම මඳක් අපහසුය. මක්නිසාද යත්, පිළිම දෙකම කහ වර්ණයෙන් ආලේප කර තිබීම නිසාවෙනි. එමෙන් ම හිඳි පිළිමය ප්‍රධාන ලෙස පද්මාකර ඉරියව්වෙන් යුතුව දෙඅත් සමාධි මුද්‍රාවෙන් යුතුව නිර්මාණය කර ඇත. බදාම සහ ගඩොල් යොදා ගනිමින් නිර්මාණය කර තිබෙන අතර වර්තමානයේ දී එම පිළිමයේ යම් යම් පිළිසකර කිරීම් සිදු කර ඇත. පිළිමයෙහි පිටුපස අලංකාර රැස් වළල්ලක් නිර්මාණය කර ඇති අතර ම හික්ෂුන් වහන්සේලා කිහිප නමක් ද සිතුවම් කර ඇත.

ජායාරූප අංක 06: හිඳි පිළිමය

(මූලාශ්‍රය - 13.08.2022 වන දින ක්‍ෂේත්‍ර අධ්‍යයනය)

සාරාංශය

කොටියාගල වත්තේගම පුරාණ විහාරයෙහි සිතුවම් හා මූර්ති පිළිබඳ සාකච්ඡාවේ දී ප්‍රධාන ලෙස මහනුවර යුගයට අයත් විත්‍ර සහ මූර්ති හඳුනාගැනීමට හැකි විය. එහි දී විහාරයෙහි සිතුවම් තුළ ප්‍රධාන ලෙස අනෙක් විහාරයන් තුළ හඳුනාගත නොහැකි විශේෂ ලක්ෂණයක් වශයෙන් සිතුවම්කරණයෙහි එම සිතුවම් කුමන අවස්ථාවේ සිතුවමක් ද යන වග හඳුනාගැනීමට සිතුවමට යටින් එම අවස්ථාව සටහන් කර තිබීමයි. තව ද විහාරය නිර්මාණය මෙන්ම සංවර්ධන කටයුතු සඳහා දායක වන ලද පුද්ගලයින් හා භික්ෂූන් සිතුවම් කර තිබීම මෙන් ම එම පුද්ගලයින් සහ භික්ෂූන්ගේ නම් සටහන් කර තිබීම ද මෙහිලා වඩා වැදගත් වනු ඇත. එය අනෙක් විහාරයන් තුළ දැකිය නොහැකි ලක්ෂණයක් ලෙස ඉස්මතු කළ හැකිය.

එමෙන් ම මූර්ති තුළ දී ඉපැරණි සදකඩපහණ වැනි දේවල් මෙන්ම පිළිමයන් ද වැදගත් අතර එහි දී හිඳි පිළිමයක් මෙන්ම සැතපෙන පිළිමයක්ද හඳුනාගත හැකි අතර එහි දී එම පිළිමයන් ද මහනුවර යුගය දක්වා දිවයන බව එම ලක්ෂණ අනුව හඳුනාගත හැකි ය.

ඒ අනුව කොටියාගල වත්තේගම පුරාණ රජමහා විහාරය යනු ලංකාවේ පිහිටා ඇති තවත් එක් පුරාණ ඓතිහාසික වටිනාකමක් සහිත විහාරයක් වශයෙන් හඳුන්වාදිය

හැකිවන අතර තවමත් සංරක්ෂණය නොකෙරුණු අස්පර්ෂිත උරුමයක් වශයෙන් ද හඳුනාගත හැකිය. දිනෙන් දින විනාශ මුඛයට ඇඳ වැටෙන මෙම ඉපැරණි සංස්කෘතික උරුමය රැකගත යුතුය.

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ

Bawa,K.S., Das,A., Krishnaswamy,J.(2007). Western Ghats & Sri Lanka Biodiversity Hotspot:Western Ghats Region. *Ecosystem Profile*

උපරතන හිමි. (2021). වෙල්ලස්සේ අභිමානය: ශ්‍රී ලංකා රජයේ මුද්‍රණ දෙපාර්තමේන්තුව, කොළඹ

එපිට්ටන්, සෙනච්. (2014). භූරූප විද්‍යාව: උසස් අධ්‍යාපන අමාත්‍යාංශය, කොළඹ

ධර්මබන්දු, එස්. (2014). චිත්‍ර හා මූර්ති කලාව: ගුණසේන සහ සමාගම, කොළඹ

සේනාරත්න, පී. එම්. (2001). ශ්‍රී ලංකාවේ සංස්කෘතික දායාද: ඇස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ, කොළඹ 10